

سولطان سەنجەری سەلجوقی گوردستان سلیمان شاھ ئەبوو

م. جەمیل رۆژبەیان

پێشهکی:

دۆستی بەرێزم «ماموستا مەلا شکور مصطفاه» که بەراستی پشکنەرو لیکۆلەر و تۆنێزینەر و تورکی و فارس و کوردی و عەرەبی چاک ئەزانی و پێته لاتینی یەکانیش - ئەنەت هی تورکیاو نادر بایجان شارەزایە و لە خوێندنەوی بەرھەمی نووسەرانیان دا سەرکەوتووی ناو خوێندەوارانی کوردە. ئەم ماموستا بەرێزە جارجارە منیش لەگەڵ خویا بەکیش ئەکا بۆ هەندێ باس که بەراستی بۆگەیشتن بە ئەنجامی راستەقینە ی بابەتەکە تووشی مانوسەتەبێ زۆر دەبین. بەلام دەرچوون بێی که مەرفۆف توانی خۆی عەودال کا بۆ ئەوێ بەپێی دەسلاتی شتی لە باسەکە هەلبکێنی و خزمەتی زمانەکی بکات لە پرووی میژوویی و ئەدەبی یەو - مەخابنە نەیکات.

ماموستا شکور لەم رۆژانەدا بەشی دووەمی ئەو ووتارە ی بۆ ئێدەم که ئەتەردکی ئازەربایجانی یەو بەناوی «میژوی کورد لەسەدی شازدەهەم» دا وەری گیراوە بە کوردی رێشە پشوی بۆ کردووە وەو من شیکم لەسەر نووسیی ووتارەکە پەرەسێوە بەزۆر سەرچاوەدا، و خۆی لە خویا رەخنەو هەڵسەنگاندنی «شەرفنامە» و هەندێ کتیی ترە که دەربارە ی میژوی سەدی شازدەهەم دیاون. «کاکای نووسەر خۆی زۆر رەنجی کێشاوە و هەولی داوە راستەقینە بدۆزینەو و هەلەکان پروو بکاتەو، بەلام بەداخەو، بەسەر زۆر هەلەدا سادەیانە تێپەرێو: که ئەمەیان بۆ یەکیک - سوفیت بۆی - که هەزاران هەزار کتیب و سەرچاوە ی باشی تیا یە دەربارە ی میژوی کورد - نابێ پرویدات، دەبوا یە هەلی بێهەنگی و ئنجا زۆر ورد لەسەری بنوسی. ئەو ئەم کارە ی نەکردووە دەبێ ئێمە بیکەین، بەلام هەر وەک کوردواری و وتوانە: (کنگرو ماستیش بە وەعدی خۆی) من جاری نووسین لە سەر ووتارەکە ئەهێلمەو بۆ هەلی که هەمو ووتارەکە بەراوود بکەم وێی بکۆلمەو، بەلام ئێستە وەک بەرکۆل لەم سی سەرنوێه ئێدویم:

«سولطان سەنجەری سەلجوقی - گوردستان - سلیمان شاھ ئەبوو» لە خۆی ووتارەکە که ماموستا شکور وەری گیراوە بەکوردی ئەم چەند دێرە هەلە ئێنجەم:

(ئەو خاکە ی کوردی لەسەر دەژی سەردەمانیکی دوورو درێز میژوونووسانی ئێران و عەرەب بە نیوی جوراجوری واوەیان نیو بردووە ئێمە لە سەرچاوەکان دا ئیدی تووشی نابین بەلام لە ناوەندی سەدی دوازدەهەم دا سولطان سەنجەری سەلجوقی بۆ ئەوێ سەر سنوری ویلا یەتەکانی نیوان ئازەربایجان و لورستان - لەمانە هەمەدان و دینەو و کرماشان - دیاری بکات و بەشی رۆژەلات بە کرماشانەو بێستی بەشیکی لە گوردستان بە سەر بەخۆ جارداوە هەر بەناوی ئەو خەلکەویشی لێ دەژیان نیوان لەپاش ئەو لە دەساوێز و قوچانی رەسمی دەولەتی سەلجوقی ناوی گوردستان نووسرا، شاری «بەهار»یش بۆ یە پاتەختی سولطان سلیمانی برازای سولطان سەنجەری سەلجوقی لە سالانی ۱۱۶۱ دا بۆ یە پادشای ئەو شارە (۵/۱۱۷) ئیدی بەم رەنگە دینروک نووسی ئێرانی «حەمدولای قەزوینی» ناوی گوردستانی بۆ یەکەم جار لە کتیبەکی دا نووسی و چەسپاندی) - ۶۲، ۱۲۷، ۱۲۹ - (...) که سەرنجی ئەم دێرانی ئەدەم بۆم دەرئەکەونی نووسەری نامیلکەکە ئەم دێرانی لە کتیبی (بلدان الخلافة الشرقية) که ی «لیسترنج» وە گواستۆتەو ئەو ئەکە لە «نزھت القلوب» ی [موسەتەوی قەزوینی] یەو گەرچی خۆی ئەو دیاردی شی بۆ لاپەرەکانی (نزھت القلوب) کردووە. جگە لەم کاکای ئازەربایجانی یە بەهەشتی «ئەمین زەکی بەگ»یش لە بەرگی یەکەمی (خلاصة تاریخ الكرد وکردستان) دا ۳ - ۴ - ۵ - هەر ئەم باسە ی لە «لیسترنج» وەرگرتووە، گەرچی ناوی (نزھت القلوب في المسالك والممالك) ی هەر لە خۆرا بردووە و پاشکۆی (في المسالك والممالك) یی بۆناوی کتیبەکە زیاد کردووە. جاری با لێرەدا دەقی ئەوێ لە (نزھت القلوب) دا یە بکەین بە کوردی بۆ ئەوانە ی ئەم کتیبەیان نەدیو، ئنجا بەدختەکان راست بکەینەو: لە لاپەرە ۱۲۷ نزھت القلوبی چاپی کتیبخانە ی طەھووری تاران بەم جۆرە نووسراو:

(بابی دەهەم بابی جیگەکانی گوردستان: که ئەویش شازدە ویلا یەتە، هەوای ناوەنجی یە سنرری نووساوە بە ویلا یەتەکانی عێراقی عەرەب -

خوزستان - عیراقی عهجم - ئاذهربایجان - و دیار به کرهوه، مزه‌ی دیوانی نهم و یلایه‌ته (وارداتی و وزارت‌ی سامان و دارایی) له سهرده‌می «سلیمان شاه بووه» (؟!‌) دا نزیکه‌ی دو صهت تومانی نهم سهرده‌مه‌بووه، به‌لام نیسته‌که بیست تومان و پینجصد دیناره که هاتوته ده‌فته‌روه. و یلایه‌ته‌کان ته‌مانه‌ن: (ئالانی - ئالیشتەر - به‌هار (دژیکه سهرده‌می پایته‌ختی سلیمان شاه ته‌بووه بووه) - خفتیان - دهر به‌ند تاج خاتون - دهر به‌ند زه‌نگی - دزییل - دینه‌وهر - سولطان ئاباد چه‌مه‌مال - شاه‌زور - کرمانشاهان - کرندوخوشان - که‌نگه‌وهر - مایده‌شت - ههر سین - وه سطام) نهمه ده‌قی نووسینه‌که‌ی «نزهت القلوب» ه که‌ناوی سولطان سه‌نجه‌ری تیدا نی‌یه، ته‌نیا ناوی (سلیمان شاه ته‌بووه) هه‌یه که سهری له میژ و نووسان تیک داوه، هه‌روه‌ک له‌مه‌ودووا لئی ده‌ده‌وین: نیسترنج لوسترنک - سهرزه‌وی ناسیکی (جوغرافی) لئی‌زان و په‌یجوبیکار بووه فارسیشی زور باش زانیوه زور سهره‌ جه‌ند شتیک ته‌داته پال «موسه‌توه‌فی قه‌زوینی» که نه له «نزهت القلوب» و نه له «تاریخی گزیده» دا هه‌یه، نهمین زه‌گی به‌گیش هه‌ر ته‌مه لئی پرووی داوه، من خویشم که «شه‌ره‌فنام» م وهرگیراوه به عهره‌بی له‌به‌ر ته‌وه‌ی سه‌رچاوه‌ی میژ و ویم نه‌بووه پشتم به نهمین زه‌کی به‌گ و هه‌ندیکی تری قایم بووه به‌سه‌ر هه‌له‌کانا به ساده‌یی تیه‌ریوم. ته‌مه‌ده‌قی نووسینه‌که‌ی (لیسترنک) ه - که به‌شیر فرانسس و گورگیس عواد کردیانه به عهره‌بی: (ته‌وه‌ی که دهر به‌اری به‌چه‌ی ثقیلمی کوردستان ده‌وتیری ته‌مه‌یه: ده‌گیرنه‌وه: که‌له‌نیوه‌ی صه‌ده‌ی شه‌شه‌مدا (سه‌ده‌ی دوازه‌یه‌م) سولطان سه‌نجه‌ری سه‌لجوقی به‌شی لای خورشاوی ههریمی چبای (اقلیم الجبال) - واتا ته‌وی سه‌ر به‌کرمانشابه - دابری و ناوی‌نا «کوردستان» و «سلیمان شاه‌ی برزای کرده فرمانده‌ی - که به نازناوی ته‌بووه یا ته‌بو - ته‌ناسرا. نهم سلیمان شایه له‌وه‌ودووا له‌سالانی ۵۵۴ - ۵۵۶ ک (۱۱۵۹ - ۱۱۶۱ ز) بوو به‌جی نشینی مامی له سه‌روکایه‌تی به‌سه‌ماله‌ی سه‌لجوقی و پادشایی هه‌ردوو عیراق دا. کوردستان له سهرده‌می سلیمان شادا گه‌شایه‌وو په‌ری سه‌ند گه‌شانه‌وه‌ییکی زور به شکو به‌جوری که دهر ته‌مه‌دی به‌ره‌زه‌و بو بو دو ملیون دیناری زیر - که ته‌کا نزیکه‌ی دو ملیون نیسترلنی - نه‌وه‌ده‌شاهمه‌ده قاتی ته‌وه‌ی نیسته‌به که ثقیلمه‌که‌له‌م سه‌ده‌ی هه‌شته‌مه (چواره‌مه‌یه) دا - که سهرده‌می ده‌سه‌لانی مه‌غوله و موسه‌توه‌فی نووسه‌ر خوی کوکه‌روه‌ی (موسه‌توه‌فی) دارایی و سامانی ده‌وله‌ت بووه. سلیمان شاه و به‌هاری کرد بووه پایته‌ختی خوی (۲۲۷. ۲۲۸) سه‌ردیر نجا یا بینه سه‌ر هه‌له‌کان:

ناوی سولطان سه‌نجه‌ری سه‌لجوقی هاتووه، ته‌ویش له لاپه‌ره (۲۶) دا به‌م جزره: شیخ زاهید عبدالرهمانی خازینی جیه‌وه‌جیه‌ییکی (جدول) رینک خست بو سولطان سه‌نجه‌ر که به‌هویه‌وه بتوانیری له هه‌موخاکی ئیران دا لای قیلة بناسری... ئیتر ناوی سولطان سه‌نجه‌ر نه‌هاتووه، باسی ته‌وه‌ش که

وولاتی به‌ش کردینی به‌چه‌ند ئوستان ته‌ویش نه‌هاتووه.

ب - به‌ر له سولطان سه‌نجه‌ر ناوی (ولاتی کورد) - که ته‌کات کوردستان - به‌پتر له صهت سال پیشتر هاتووه:

۱ - ئین حه‌وقه‌ل ته‌بو قاسم محهمه‌د کوری حه‌وقه‌لی به‌غداپی که له نیوه‌ی صه‌ده‌ی چواره‌می کوچیدا مردوو له و نه‌خشه‌یه‌دا که بو کتیبه‌که‌ی کیشاویه (لاپه‌ره ۳۵۶ چاپی عهره‌بی - ۱۰۲ ترجمه‌ی فارسی) له به‌شی ههریمی چیدا (الجبال) له سه‌ر به‌شیکی نه‌خشه‌که‌ی نووسیه‌وه (مصایف الاکراد و مشاتیهم) ته‌مه به‌لگه‌ییکه له سه‌ر ته‌وه‌ی له‌وه‌به‌ر جی کورده‌کان دیار بووه.

۲ - «مه‌حمود کوری حوسه‌ینی کوری محهمه‌دی کاشغه‌ری» - که سالی ۴۶۶ ک مردوو - واتا پیش له دایک بوونی سولطان سه‌نجه‌ر به‌چه‌ند سال - له کیتی «دیوان لغات الترک» دا نه‌خشه‌ییکی تاپه‌تی بو ولاتان کیشاوه و ناوی «بلاد الاکراد = کوردستان» ی تومار کردوو.

جا به‌مانه‌دا بومان دهر ته‌که‌وی ته‌وه‌ی ووتراوه که ناوی کوردستان له سهرده‌می سولطان سه‌نجه‌ری سه‌لجوقی یه‌وه په‌یدا بووه راست نی‌یه و پشتیوانه‌ییکی میژ و نی‌یه.

ج - هه‌رگیزاوه‌ه‌رگیز سلیمان شای برزای سولطان سه‌نجه‌ر نازناوی (ته‌بووه) یا (ته‌بو) یا (نیوه) یا (ئیوانی) نه‌بووه. ته‌وته‌نیا له‌لایه‌ن (خه‌لیفه‌ی عه‌یسی یه‌وه نازناوی (معزالدین ابو الحارث) ی دراوه‌تی له سهرده‌می سه‌نجه‌ریشدا هه‌رگیز فرمانده‌ی (به‌هار = وه‌هان) نه‌بووه، ته‌وله سه‌ره‌تادا کراوه به سه‌رداری فه‌رزین، پاشان دژی سولطان مه‌سه‌ود شۆرش کردوو و خراوه‌ته زیندان، که سولطان محهمه‌دی سه‌لجوقی له سه‌ر ته‌خت دانیشتوو، سلیمان هه‌لاتوو به‌وه‌خوراسان بۆلای سه‌نجه‌ری مامی و کردویه به جی نشینی خوی (وه‌لی عه‌مه‌د)، که سولطان سه‌رنجه‌ر له‌لایه‌ن غوزه‌کانه‌وه دیل کراوه سلیمان هه‌لاتوو بو به‌غدا و په‌نا‌ی بردوته به‌ر خه‌لیفه‌ و ناوی سولطانی داوه‌تی به‌لام سولطان محهمه‌دی سه‌لجوقی به‌سه‌ریا زالی بووه و له موصل خستویه‌تی به‌ه‌ندیخانه، پاش مردنی سولطان محهمه‌د سالی (۵۵۵ ک) کراوه به سولطان، به‌لام چونکه بیکاره و هه‌میشه سه‌رخۆش بووه (سه‌ره‌لان کوری طوغرول سه‌لجوقی) یان له‌جی داناه، و له قه‌لای (عه‌لاه الده‌وله کاکویه) له هه‌مه‌دان خستویه‌ته زیندان و تیا مردوو (سالی ۵۵۶ ک) ته‌نیا هه‌شت مانگه‌ یادشایی کردوو، ئیتر چون گومان ده‌کری له سهرده‌می یادشایی هه‌شت مانگی کابرایکا کوردستان بوویی به به‌هه‌شت و گه‌نجینه‌؟؟!!

د - که‌وابی با بگه‌رین برانین نهم سلیمان شاه‌ی که کوردستان له سهرده‌می نه‌وا بۆته به‌هه‌شت کی‌یه؟ میژ و نووسان بۆج سلیمان شای کوردی «ته‌یوانی = هه‌یوانی» یان لئ بووه‌نه سلیمان شای (ئیوانی = ئیوانی) تورکمان؟؟ ته‌م نازناوانه (ته‌بو، ایوه، ایوا) له‌کوویه هاتوون:

۱ - سالی ۵۶۸ ک (برجم ایوانی) به هه‌ندی تورکمانه‌وه یاخی بوو شالایی کرده سه‌ر هه‌مه‌دان و شاری دینه‌وه‌ری تالان کرد «ئیلده‌ک‌ز پاله‌وان» که فرمانده‌ی نه‌وانه‌وو و له‌لایه‌ن خه‌لیفه‌وه ئیترابوو و سه‌ر (نه‌خچه‌وان)، هه‌ر که ته‌م

هه‌واله‌ی بیست به په‌له‌ گه‌رایه‌وه بو هه‌ریمه‌که جا (برجم) له ترسا هه‌لات به‌ره‌و خواروو «ئیلده‌کزه» تا نزیکه‌ی پرده‌که‌ی خانه‌قین راوی نا (۳۵۹/۱۱ الکامل)

۲- سالی ۶۱۰ خه‌لیفه «سلیمان کوری» ی له فرمانده‌یه‌ی عیله‌ی ئیوانی تورکمان لادا و برا بچکۆله‌که‌ی دانا به فرمانده، سلیمان سکالای برده بهر «منکلی»- که یه‌کێ بووله کۆله‌کان و سالی ۶۰۸ ولاتی چپای داگیر کردبوو- ناردی برا بچکۆله‌که‌ی سلیمانی کوشت (۳۰۱/۱۲ الکامل)

۳- سالی ۶۱۴ که له شکره‌که‌ی (خواره‌زم شاهه‌ علاء‌الدین محمده‌د کوری ته‌کش و لاتی چپای داگیر کردو به‌ره‌و به‌غدا به له‌شکره‌وه‌ کشا له ده‌وری هه‌مه‌دان به‌فرینکی زوړ پنی به‌ستن و زوړیان له‌ناوچوون، له‌م هه‌له‌دا عیله‌کانی به‌نی (هه‌کاری) کوردو (به‌نی برجم) ی تورکمان- مه‌به‌ست ئیوانی به- تالانیان کردن ۳۱۷/۱۲

۴- سالی ۶۲۳ که «ئیوانی» له ده‌وری به‌ری ئورمیه‌ بوون و شاره‌کانی «ته‌سه‌ = شنوو ئورمیه‌» یان داگیر کرد و باج و پیتاکیان له شاری خوێ وهرگرت و که‌وته‌ تالان و سپرو «سولطان جه‌لال الدین خواره‌زم شاهه‌» که چو‌بووه‌ سه‌ر شاری «خلاطه‌» و گه‌ماروی دا بو له ترسی ته‌وه‌ی نه‌وه‌که‌ به‌فرینکیان بگه‌ری و به‌ کاره‌ساته‌که‌ی زانی گه‌رایه‌وه‌ بو سه‌ر کویت کردنیان و له‌ناکاوا‌ی به‌سه‌ریانا کوشناریکی زوړی لی کردن و زوړی به‌ دیل گرتن و ژن و منداله‌کانیانی کرد به کۆله ۴۶۲/۱۲ الکامل

۵- سالی ۶۵۲ که ده‌ستوینی (برجم ئیوانی) ئازاوه‌ و خه‌راپه‌ییکی زوړیان له‌و ولاتی چپا ددس پی کرد له به‌غداوه‌ له‌شکرینکی به‌هیز نیرایه‌ سه‌ری و کوشناریکی زوړ کرا له ئیوانی به‌کان و سه‌ره‌کانیان بردن بو به‌غدا و زوړیشیان به‌دیل گرتن ۱۱/۲۳۹ الکامل

۶- سلیمان شاه کوری برجم که پێشه‌نگی تیره‌ی ئیوانی به له تورکمانه‌کانه ۳۷۰/۲ ابن ابی الحدید شرح نه‌ج البلاغه‌). به‌رچه‌م له سه‌ره‌نگی جه‌عفر تیره‌یه‌که‌ له تورکمانان و له ته‌سه‌د ئاباد نیسته‌جین (تاج العروس)

له‌م ده‌ر به‌رینه‌نه‌ بۆمان ده‌ره‌ته‌که‌وتی تیره‌یه‌کی تورکمان هه‌بووه‌ ناوی (ئیوانی یا ئیواقی) بووه‌ و جار جاره به‌ ناوی سه‌رداره‌ گه‌وره‌ که‌یانه‌وه‌ (برجم یا به‌نی برجم) یان پی‌وتوو- که مه‌به‌ست ووشه‌ی (په‌رجه‌می تورکمانی به‌ (واتا تالا که له تووکی له کلکی ولاغی به‌ره‌زه‌ دوروست نه‌کرا) و دباره‌ ته‌و سلیمان شاهه‌ی که کوری په‌رجه‌می سه‌روکی ئیوانی به‌ پاش ته‌م هه‌رایانه‌ براوه‌ته‌ به‌غدا و به‌هوی ته‌و تورکمانانه‌ی که له ده‌زگای خه‌لافه‌تا پێشکه‌وتو بوون له ده‌رباری خه‌لیفه‌ نزیک کراوه‌ته‌وه‌ و بووه‌ به‌ یه‌کێ له گه‌وره‌پیاوان . . . و خوشکیکی داوه‌ به (بدرالدین لولوی) والی موصل . . . ته‌وه‌بوو که سالی ۶۵۶ هولاکوسه‌ری په‌راندو سه‌ره‌که‌ی نارد بو (بدرالدین لولوی زاوا‌ی که له‌وتی سه‌ره‌که‌ی بکات به دارا .

میژ و نووسان ته‌م سلیمان شاه ئیوانی تورکمانه‌ی کوری به‌رچه‌میان له جینی (سلیمان شاه ته‌یوانی = هه‌یوانی) کورد به هه‌له‌ کردووه‌ به پادشای کوردستان و شاری (به‌هار = وه‌هاری) لای هه‌مه‌دانیان کردووه‌ به پایته‌جتی . و له‌ولاوه‌ کردو‌سانه‌ به‌ برای ژنی (سولطان جه‌لال الدین خواره‌زم شاهه‌) که له‌وه‌پیش

هه‌میوانی قه‌لار کردو ژن و مالیانی کرد به کۆله‌ !!! له‌لاینکی تریشه‌وه‌ کردو‌یانه به‌ برای ژنی (شه‌ره‌فالدین ته‌بو به‌کری کوری به‌درالدین محمده‌دی کوری خورشیدی پادشای لوری بچوک). ته‌م هه‌له‌یانه‌ هه‌ر له‌به‌ر ته‌وه‌روی داوه‌ که هه‌ردوکیان له سه‌رده‌می «هولاکوه‌» دا ژیاون و هه‌ردویان هه‌ر له‌وده‌وره‌دا کوژ راون . . . و هه‌کو‌روونی ته‌که‌ینه‌وه‌: جارێ با ده‌قه‌کان بنووسین:

۱- ره‌شید الدین فضل الله له کتیی «جامع التواریخ» ب ۱ لا ۶۰۶ نووسیوه‌:

له سه‌رده‌می خه‌لیفه‌ موسه‌عصم دا «حسام الدین خه‌لیل بدر خورشید بلوچی» (لسو‌رو بلوچی به‌ یه‌که‌ داناهه‌) که یه‌کێ بو له سه‌ردارانێ کورد سه‌ر شو‌رکردن بو خه‌لیفه‌ی خسته‌ پشته‌گو‌ی و خو‌ی دایه‌ په‌نا‌ی مغول، له سه‌ره‌تاوه‌ روی کرده «خۆله‌نجان» ی سه‌ر به «نه‌جه‌ف» (مه‌به‌ستی نه‌جه‌ف ئابادی لای ته‌صفه‌هانه‌) پاشان دای به سه‌رده‌ست و پی‌وه‌ندانی (سلیمان شاهه‌) داو کوشناریکی زوړی لی کردن و تالانی کردن و له‌و پی‌وه‌ روی کرده قه‌لای «وه‌هار = به‌هار» که هی سلیمان شاه بو گه‌ماروی دا سلیمان شاه که ته‌م هه‌واله‌ی بیست داوا‌ی ماوا‌ی له خه‌لیفه‌ کرد و بو‌ره‌تاندنی (حسام الدین خه‌لیل) روی کرده وه‌هار و تا گه‌یشه‌ حه‌لوان هه‌یزینکی زوړی کو‌کرده‌وه‌، حسام الدین خه‌لیلش هه‌یزینکی زوړی له موسولمانان و مغول پێک هه‌نا له‌جیگه‌ی ناوی «سه‌هه‌ره‌» ته‌قین به‌یه‌کا، سلیمان شاه بو‌سه‌یه‌یکی (که‌مین) ساز کردبو، که شه‌ر گه‌رم بوخوی به‌شکاوداناه‌ و هه‌لات حسام الدین خه‌لیل راوی ناو که‌وته‌ دوی تا له بو‌سه‌که‌ ره‌ت بوون، له‌م کاته‌دا له‌شکر له‌که‌مینوه‌ واپه‌بین و ده‌وریان گرتن زوړیان لی کوژ راو خه‌لیل ده‌ستگیر کرا و کوژ را برا که‌ی په‌نا‌ی برده‌ چپا پاشان داوا‌ی ته‌مانی کردو هاته‌ خواره‌وه‌ . سلیمان شاه دوقه‌لای له ولایه‌تی لو‌رستان داگیر کرد: یه‌که‌م «شیگان» که دژینکی زوړ سه‌خت و به‌ پشته‌- دووه‌م قه‌لای «دزه» که له‌ ناوه‌ندی شاری «شاپوره‌» دا‌بو

۲- حه‌مه‌وللاه‌ موسه‌ه‌وفی له کتیی «تاریخ گزیده» لاپه‌ره‌کانی ۵۵۲- ۵۵۷ دا به‌ وه‌رگرتن له کتیی «زوبله‌ت الته‌واریخ» ی ته‌بو القاسم جه‌مال الدین محمده‌د عه‌لی کاشی- که سالی ۸۳۶ که‌مردووه‌ نووسیوه‌:

که شو‌جاع الدین خورشیدی پادشای لو‌ر مرد «سه‌یف الدین رۆسته‌م» محمده‌دی برا‌زای له‌جینی دانرا حسام الدین خه‌لیل به‌دزی کوره‌زای شو‌جاع الدین له‌م کاره‌ تووره‌بو‌چوله‌ «دار الخه‌لافه‌ = به‌غدا» دانیش، پاشان خه‌لکی لو‌رستان «سه‌یف الدین رۆسته‌م» یان لادا و کوشت و «شه‌ره‌ف الدین ته‌بو به‌کری براییان کرد به پادشاه . . . ته‌م شه‌ره‌ف الدین خوشکی سلیمان شای خواستوو- که ته‌م شه‌ره‌ف الدین ته‌بو به‌کره‌ ژار خوار کرا و مرد «عیزالدین گرشاسف» ی برای له‌جینی بووه‌ پادشاه‌ و ته‌که‌شی خواست که‌ناوی «مه‌لیکه‌ خاتوون» بو خوشکی «سلیمان شاه» بو که له‌مه‌ودووا به‌ نازناوی (شیهاب الدین ئیوه‌) ناو ته‌برنی حسام الدین خه‌لیل به‌در که‌ته‌مه‌ی بیست له به‌غداوه‌ چوووه‌ خوزستان و له‌شکرینکی پێکه‌وه‌نا و شالاوی کرده سه‌ر عی‌الدین گرشاسف و به سه‌ریا زال بو به‌لام له‌به‌ر خاتری «مه‌لیکه‌ خاتوون» کردی به‌جینی نشینی خو‌ی

زوری نه برد له گهلی ټینکچوبانگی کرده لای خوی و کوشتی «معلیکه خاتون» نهو سى کورې له «عزالدين گرشاسف» بوبوی و ناویان: شوجاع الدين خورشيد، سيف الدين پوستم و نورالدين محمدهد بوهيشنا مندا لې بوون ناردنی په لای «شهاب الدين سليمان شاه ټیوه» ی برای، ټمه بروه هوی دوژمنایینی سمخت له ټیوانی حسام الدين خلیل بعد و شهاب الدين سليمان شاه ټیوه دا به جوړی که له یکه مانگدا (۳۱) جار که وټنه شهر روهه سر نه نجام «سليمان شاه» شکاو هلات و قه لای به هار و همدنی له ویلايه تی کوردستان که وټه ژیر نعتی لورې کان. به لآم پاش ماوهی سليمان شاه له گه ل حسام الدين که وټه و شهر ولسه سر سنوری «دهلیزه» شکستی دا به حسام الدين و گه پرايه و. حسام الدين خلیل له ټوله ی ټم شکسته دا چوهه سر «عمومېک» ی برای له گه ل کومه لی کهس و کاریا هه موسی کوشتن. ټمه ما په وټا چند سالی ټنجا «سليمان شاه» به بیارمه تی «دارالخلافه» به شه صت هزار سوار و ونو هزار پیاده و چوهه سر «حسام الدين خلیل»، ټم به سى هزار سوار و ونو هزار پیاده و له بیایانی «شاپور» دا به رانگاری بوله سره تادا سلیمان شکستی خوارد، به لآم پای نه کرد و پی داگرت حسام الدينیش جهختی له سر شهر کرد و کوژ را، سره که یان برد بو سليمان شاه و لاشه که یان سوتاند سلیمان شاه ووتی: نه گهر به ساغی بتان هیڼه لام ټه مانم ټه دا و ټم چوارینه فارسی په ی ووت:

بیچاره خلیل بدر حیران گشته xx تخم هوس «بهار» درجان کشته

دیو هوش ملک سليمان میجست xx شد درکف دیوان «سليمان» کشته

ټمه کوردی چوارینه که په:

خه لیلی به دری بیچاره سری لی شیوا xx ټاره زووی تهختی «به هار» ی لی بوه هیوا خجری هه موسی مولکی سلیمانی ټه ویت xx دیوی سلیمان کوشتی و (لور قوری پیوا) هزار له وهرگیرانی شهره فنامه دا چوارینه که په بم جوړه کردو ته کوردی:

بیچاره خلیل خشتی درا بهر پشتی xx ټاوانی به هاری پشت به خوین شوستی دیو هاتبو تا تهختی سوله یمان یگری xx دیونکی سوله یمانی گه یشتی کوشتی ټم شهره هرایه سالی (۶۴۰ = ۱۲۴۲) پوی داوه...

۳ - عه لاءالدين عه طاجوینی که سالی (۶۵۸) کتیبی ته نریخی جیهان گوشای) نویسوه ناوی سلیمان شاه ی نه بر دوه، به لآم له وده یله چند لاپه پیه دا که دراوه ته پال نه صیرالدين طوسی سى کهس به گه وره پیواونی سرده می «مسته عصمه» خلیفه «دناون: وزیر - دواتدار - سليمان شاه... (۳۸۰/۲۹۰)

۴ - ټیمه باسه که له شهره فنامه و ټیدی وهرناگرین، چونکه ټویا راسته خو له کتیبی زودهدت الله واریخی وهرگرتوه، یا له ته نریخی گوزیده و...

ټنجا بابی ینه سر ټه و ی که ټم (سليمان شاه) هکی بوه؟ سلیمان ټیوانی کورې پرچم، که خویان و غیله که یان هه دمه له جی یی بوون (شنو - نورمیه - ټمه د نایاد)!! یاخود ټم سليمان شاهه کورد بوه و پادشای به هار بوه و جار جاره له تاو شالاری حسام الدين خلیل سر به مغول خوی له به غدا قایم

کردوه؟ بویه کهم جار «زانسای بهر نيز محمدهد عه بدالوه هابی قه زوینی» که «ته نریخی جیهان گوشای چاپ - ردوه به تويز ینه و و لی کولینه و ټیکی زانایانه و په راویزیکي زوری له سر - سیوه، له لاپه ۴۵۰ - ۴۶۲ ب ۳ دورو دریز باسی ټم سليمان شاه ی کرده، پاشان پای خوی دهر باره ی بهم جزره دهر بریوه که گومانی ټم ټی ټم سليمان شاه پادشای کوردستانه چون ده بی سلیمان. شاه ټیوانی پیوا گه وری به رده سستی مسته عصمه خلیفه یی جانوو سیوه... له گه ل ټه و دنی دا که نیشته جی گای سليمان شاه. - وک پروون کرایه و. له هه رنهی کوردستاندا بوه به لآم نازانری پاش ټه و که ی؟ چوهه ته دهر باری خوله فا؟ و شاس. غدا ی کردو ته نیشته جی ی خوی؟ هه ټه و ندهم بو دهر ټه و ی ټم پیوا له ټی بیست سالیکی دواوایی ژیا نیبا تا کوژ رانی له هه رای هولاکودا لهریزی سر داره گه وره کانی به غدادا ناوی هاتوه... ب ۳ ۴۵۰ - ۵۶۲ پراویز

وادیساره محمدهدی قه زوینی چاوی به کتیبی (مونه خب الله واریخی موغینی ی نه طه نزی نه که وټوه که سالی ۱۳۳۶ له تاران چاپ کراوه و سالی ۱۳۳۵ ه. ش. «ژان اوپن» ی میژ وزانی فرانسی پیشه کی بونسو سیوه و هه لکه کانی راست کردو ته و ټیمه ټه و لیره دا وهره گرین که ټه و کتیبه دهر باره ی چون کوژ رانی سليمان شاه نویسویه ټه و بومان پروون ټه کاته و که (سليمان شاه ټیوانی تورکمان) و سليمان شاهی کورد پادشاه و هار هه رگیز یکه نین:

۱ - له ته نریخ گوزیده و شهره فنامه دا نوسراوه: (پاش کوژ رانی حسام الدين خلیل به در براکه ی له جی دانیش که ناوی «به درالدين مه سوده» بو، ټم پادشایه بو سکالا روی کرده دهر باری «منگو قاتان» ی مغول له و ی ووتی: من له بهر ټه و ی که خوزم به سر به ټیوه دزمانم له «دارالخلافه» یارمه تی دوژمنه کانم ټه و د وټه و هاتوم بگه نه فریما به کومک، جا له گه ل «هولاکو» دا نار دیا نه بو ټیران کاتی که به غدا گیرا داوای له هولاکو کرد: پاش سرکه وټن (سوله یمان شاه) به ټه و سپرن ټاتوله ی لی بسینته و... هولاکو ووتی: ټم قسه یه زور زله ټه و نه ټیا خوا ټه یزانی، که به غداد داگیر کراو «سليمان شاه» کوژ را «به درالدين مه سوده» داوای کرد خانم و کهس و کاری به ټه و سپرن، ټه و بر دیا نی به لورستان و به خجری کردن تا به غدا جاریکي تری ټاوه دانه و بو، ټه و حله به خانمه کانی ووت: ټه وانه ی ټه یانه و ی بگه رینه و به غدا با پروون، ټه وانه ی نایانه و ی پروون و ټه مینته و له خزم و کهس خزم ماره یان ټه کهم، هه نديکیان چونه و به غدا و هه نديکیان مانه و ماره یانی کرد له کورو خزمه کانی. (شهره فنامه ی فارسی لاپه ۶۶ - ۶۷ عه ربه یی ۶۲ - ۶۳ و ته نریخی گوزیده ۵۵۵ - ۵۵۸

۲ - ټمه ده که ی «مونه خب الله واریخی موغینی نه طه نزی» په:

(... حسام الدين خلیل کورې به در که له گه ل سليمان شاه که وټه شهره و زور ټازایانه شالاری ده کرده سر لاکانی راست و چه پ و جهرگی له شکره که، به لآم له ناکاوله نه سپه که ی گلا و هیزه که ی سلیمان شاه به دیل گرتیان و به شمیر دایان پاچی تا پارچه پارچه یان کرد. پاش کوژ رانی «به درالدين

مه‌سعودی برای سالی ٦٤٠ چووه ده‌باری «خه‌طا» تنجا له‌گه‌ل (هولاکوخان) داگه‌پایه‌وه ئیران که به‌غدا داگیر کرا، له‌شکرینکی «مغول»ی هینایه‌سه‌ر «سلیمان شاه»ۆ له‌تۆله‌ی براکه‌یا کوشتی وکەس وکاری ناومالی دابه‌ش کرد به‌سه‌ر نزم ترین که‌سانی تیره‌ی لوودا. . . . تا نه‌لێت: پاش مردنی «به‌درالدین مه‌سعود» په‌ی ده‌رپه‌ی له‌نیوانی کورانی «حسام الدین خه‌لیل به‌در» و کورانی (سلیمان شاه) دا شه‌ر و هه‌را ب‌روی نه‌دا و په‌نایان نه‌برده به‌سه‌ردارانی مغول سه‌ر نه‌نجام نه‌وانه‌ی کورانی «حسام الدین»یان نه‌پاراست قه‌یان چوبه‌گویی «ئاباقاخان» دا و دوستوری دا کورانی سلیمان شاهیان هه‌مو کوژتن. لا په‌ره ٥٩. له‌م ده‌قانه‌ی که هه‌لێنجر زۆر به‌رونی بۆمان ده‌رکه‌وت که «سلیمان شاه» پادشای کوردستان که شاری وه‌هار = به‌هار پایته‌ختی بووه هه‌رگیز برازای سولطان سه‌نجه‌ری سه‌لجوقی نه‌بووه و هه‌رگیز او هه‌رگیزیش کورپی په‌رچه‌می ئیوانی ئیوانی تورکمانیش نه‌بووه. که‌وتمان په‌کی بووه له‌کۆله‌که‌کانی خه‌لافه‌تی عه‌باسی له‌سه‌رده‌می موسته‌عصم دا و نه‌وه‌بو کوژرا و سه‌لکه‌که‌ی ئیرابه‌ موصل که به‌درالدین لولوی زاوای بیینی و له‌سه‌ر شه‌قامی موصل بۆپه‌ند بیکات به‌ دارا.

هه‌روا ده‌بی بزاین که «مه‌لیکه خاتوون» خوشکی سلیمان شای کورد بووه

نه‌ک سلیمانی ئیوانی هه‌روا جه‌لال الدین خوازه‌زمیش هه‌ر خوشکی ته‌م سلیمان پادشاه کورده‌ی خواستوه بۆته‌وه‌ی له‌ کورد نزیک بینه‌وه هه‌روه‌ک له‌ کوردستانی نه‌ولاش خوشکی مه‌لیک نه‌شروه‌فی باپیره‌گه‌وره‌ی ته‌میر شه‌ره‌فخانی خواستبو هه‌ر به‌ونیازه، به‌لام خود په‌سه‌ندی وکه‌مترخه‌می دای به‌کوشت

په‌راویز:

(١) لێسه‌دا نووسه‌ر باسی بیروراکانی د. محمد اسکندر اوغلی (شمس)ی میژ و ونووسی ئاده‌ربایجانی سۆقیه‌تی ده‌کات له‌ کتیبه‌که‌ی دا «شه‌ره‌فنامه‌ی شه‌ره‌فخانی بدلیسی وه‌کوسه‌رچاوه‌یه‌ک. بۆلیکۆلینه‌وه‌ی میژ ووی گه‌لی کورده‌ (باسکو، ١٩٧٢، ١٤٣ لا په‌ره) که له‌ بنه‌ره‌ت دا نامه‌ی دکتۆرا بوو له‌لایه‌ن ته‌کادیمی‌ه‌ی زانسته‌کانی کۆماری ته‌ذه‌ربایجانی سۆقیه‌تی په‌وه له‌سالی ١٩٦٧ دا ده‌مه‌ته‌قی له‌سه‌رکرا. ته‌مه‌ش دووه‌مین وتاره که مامۆستا شه‌کور مصطفی ده‌ی کا به‌ کوردی.

(٢) ته‌مه‌ی ناوکه‌وانه‌ واتا (لوور قورپی پینوا) له‌لایه‌ن وه‌رگیره‌وه بۆسه‌نگی هه‌له‌به‌ست زیادکراوه

السلطان سنجر السلجوقي - كردستان - سلیمان شاه أبوه

م. جمیل الروذیانی

سنجر كان يلقب (أبوه) وكان ملك كردستان وعاصمته (بهار)، غير صحيح
٣ - ان ما قبل من ان سليمان شاه يرجم الايوائي التركماني الذي قتل في حملة هولاكو على بغداد عام ٦٥٦هـ وارسل برأسه ليعلقه بدرالدين لؤلؤ حاكم الموصل - وكان زوج أخته - على شوارع الموصل وانه هو الذي قتل حسام الدين بدر أمير لرستان ان هذا الرأي خطأ.

فسليمان شاه ايواني هيواني الذي كان ملك كردستان وعاصمته (بهار) كان كرديا وهو الذي قتل (حسام الدين بدر) ثم اقتصر منه اخوه مجدالدين فقتله في حملته عليه في كردستان بمعونة من قوات المغول في نفس العام.

وبهذه التصحيحات تنفرج امام قراء التاريخ مسالك مشرقة

ترجم الأديب الملاشكور مصطفى من التركية الأذربايجانية الى الكردية كتاباً عنوانه (كردستان في القرن السادس عشر) واتخذته مقالات متسلسلة، نشر القسم الاول منه في (روشنيرى) وكنت علقت عليه بحواشي، وآلان قد عد القسم الثاني منه للنشر وأطلعني عليه فوجدت فيه اخطاء وقع فيه المؤلف وغيره من القدماء امثال (ليسترنج في كتابه بلدان الخلافة الشرقية) ومحمد امين زكى بك في كتابه خلاصة تاريخ الكرد وكردستان وغيرهما

والاخطاء التي اعتنيت بتصحيحها في هذا المقال:

١ - ان ما قيل من ان السلطان سنجر السلجوقي فصل مواطن الكرد وسماها (كردستان) غير صحيح.

٢ - ان ما قيل من ان سليمان شاه السلجوقي ابن اخي السلطان